

شخصیت‌پردازی در فیلمنامه

مارگارت مهرتک
ترجمه‌ی حمیدرضا منتظری
(بخش ششم)

اطرافش، محیطی وحشتناک است و نمی‌تواند با آن کنار بیاید.

ترس، اضطراب و احساس ناتوانی، ویژگی‌های محوری جیمی را تشکیل می‌دهد. این ویژگی‌ها در واقع تکرار ترس‌ها و تشویش‌های والدینش است؛ ناتوانی او تکرار ناتوانی والدینش در پرورش اوست. بدون شک اتفاقات مثبتی هم برای جیمی پیش آمده است، ولی در مورد او، موارد منفی بر موارد مثبت می‌چربد. با تکرار چیزی به دفعات است که آن چیز برای ما عادت می‌شود و ویژگی‌های بنیادین شخصیت‌مان شکل می‌گیرد و همین ویژگی‌هاست که بر تمامی رفتارهای ما تأثیر می‌گذارد.

برای شخصیت جیمی فیلمنامه‌های متعددی می‌توان نوشت، ولی همه‌ی آن‌ها باید از دیدگاه غالب او نسبت به خود و جهان اطرافش ریشه گرفته باشند. ضروریات ناشی از ویژگی‌های محوری است که شخصیتی بی‌اثبات، ولی تحول‌پذیر، خلق می‌کند.

تجربیات سال‌های کودکی، جهت‌گیری اساسی زندگی هر شخصیتی را تعیین می‌کند، ولی سال‌های پس از بلوغ و ورود به مرحله‌ی بزرگسالی هم اثرات قابل توجهی دارد.

روابط شخصیت شما با همکلاسی‌هایش چه‌طور است؟ آیا شخصیتی اجتماعی است؟ آیا معلم‌هایش از او راضی هستند؟ آیا در تحصیل موفق است؟ در مدرسه، پیشروست یا دنباله‌رو؟ از قوانین مدرسه اطاعت می‌کند یا آن‌ها را زیر پا می‌گذارد؟ در فعالیت‌های فوق‌برنامه هم شرکت می‌کند؟ با دیگران به رقابت می‌پردازد؟ در گروه خاصی عضو است؟ با معیارهای اخلاقی جامعه‌اش هم‌خوانی دارد؟ در چه سنی توجهش به جنس مخالف جذب می‌شود؟ رفتارش با جنس مخالف چگونه است؟ آیا به چیزی اعتقاد دارد؟ آیا قصد ادامه‌ی تحصیل دارد؟ در چه دروسی قوی‌تر است؟ چه هدفی را دنبال می‌کند؟ در چه سنی خانه‌ی پدری را ترک می‌کند و به کجا می‌رود؟ چه علایق خاصی دارد؟ دوستان صمیمی‌اش چه کسانی هستند و چه قدر به آنان نزدیک است؟

پر از تشویش و نگرانی؟

بعد نوبت مهم‌ترین سؤال‌ها می‌رسد:

در آن دوران کودکی، شخصیت شما به دنیا و خودش چگونه می‌نگریسته؟ آیا در این دنیا احساس آرامش می‌کرده؟ یا آن که دنیا در نظرش پر از تشویش و بی‌اعتمادی بوده؟ آیا خواستار تغییر دنیای خود بوده یا خواهان فرار از آن بوده است؟ او را دوست می‌داشته‌اند؟ برایش ارزش قایل بوده‌اند یا سربار خانواده بوده؟ آیا می‌تواند با اعتماد به نفس وارد مراحل بعدی زندگی‌اش شود؟

این جاست که درمی‌یابید نقاط ضعف و قوت این شخصیت از چه منشاء می‌گیرد و چگونه می‌توانید آن‌ها را به تصویر بکشید. همین قوت و ضعف‌هاست که دیدگاه‌های غالب را نسبت به جهان و نسبت به خودش شکل می‌دهد.

شخصیت پانزده‌ساله‌ی بی‌را در نظر بگیرید که از انجام ساده‌ترین کارها می‌هراسد؛ اسمش را می‌گذاریم «جیمی». وقتی جیمی بچه بوده، یاد نگرفته است چه کار بکند. فقط به او گفته‌اند هیچ کاری نکنند. وقتی می‌خواست از جایی بالا برود، مادرش می‌گفت: «نه جیمی، می‌افتی و مغزت داغون می‌شه». وقتی سگ همسایه را نوازش می‌کرد، مادرش جیغ می‌کشید: «برو کنار، گازت می‌گیره!». وقتی کنار دریا می‌ایستاد و امواج کف پایش را قلقلک می‌داد، پدرش داد می‌زد: «نه! جیمی، بیا عقب!»! وقتی از تپه‌ی بالا می‌رفت، پدرش صدا می‌زد: «زود باش بیا پایین». جیمی می‌خواست میخ‌کوبی با چکش را یاد بگیرد، ولی چکش را پنهان می‌کردند؛ می‌خواست دوچرخه‌سواری کند، ولی دوچرخه‌اش را می‌گرفتند؛ می‌خواست کمک کند که در گاراژ را پایین بکشند، ولی پدرش نمی‌گذاشت. حالا که جیمی وارد دبیرستان شده، خیلی از کارهایی که هم‌سن و سال‌هایش می‌کنند، از او برنمی‌آید. والدینش هم گیج شده‌اند و نمی‌دانند چرا جیمی این قدر با پسر بچه‌های دیگر فرق دارد. خود جیمی هم نمی‌داند، فقط می‌داند که خیلی چیزها ناراحتش می‌کند و همیشه می‌ترسد؛ جهان

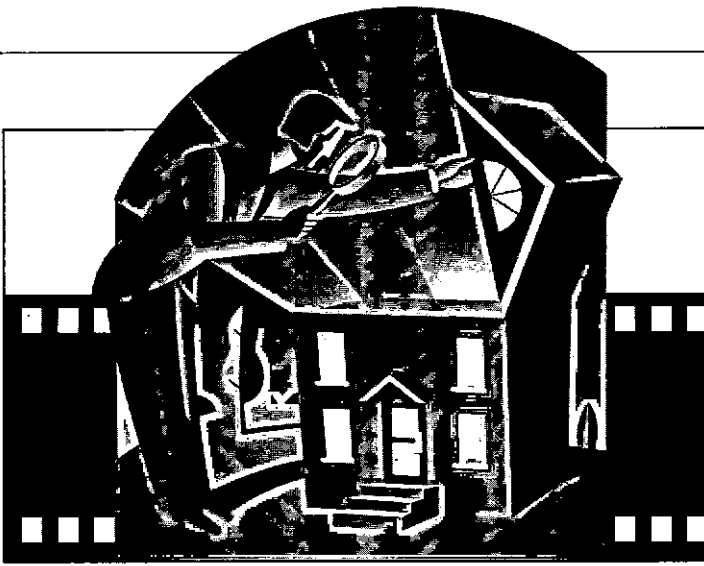
استفاده از تجربیات عملی بزرگانی که در سایه‌ی روش‌هایی خلاق و ابتکاری در عرصه‌ی فیلمنامه‌نویسی به نتایج درخشانی دست یافته‌اند، برای علاقه‌مندان نگارش فیلمنامه می‌تواند بسیار سودمند باشد. چاپ ترجمه‌ی متن زیر - برگرفته از کتاب «نوشتن برای سینما» از انتشارات بنیاد سینمایی فارابی - با هدف آشنایی با تجربیات مفید و سازنده‌ی برخی از فیلمنامه‌نویسان صاحب‌نام صورت پذیرفته است.

نقد سینما

همان‌طور که هیچ فرمول مشخصی برای نوشتن فیلمنامه وجود ندارد، برای خلق شخصیت هم فرمول مشخصی در دست نیست ولی راه‌های زیادی برای این کار وجود دارد. در شماره‌ی پیش دانستید که باید نکات بسیاری را درباره‌ی والدین و مربیان شخصیتی که خلق می‌کنید بدانید و از وضعیت تحصیلی، اقتصادی و اجتماعی و باورهای سیاسی و مذهبی او آگاه باشید. باید خواهران و برادران و وضعیت زندگی خانوادگی شخصیت را بشناسید؛ چند تا بچه بوده‌اند؟ چند خواهر، چند برادر و با چند سال اختلاف سن؟ شخصیت شما چندمین فرزند بوده است؟ رفتار بزرگ‌ترها با خواهران و برادرانش چگونه بوده؟ رفتار خواهر و برادرها با هم چه‌طور بوده؟ از افراد دیگر فامیل هم کسی در آن خانه زندگی می‌کرده؟ افراد خانواده با هم سازگار بوده‌اند یا هر کدام ساز خود را می‌زده؟ شخصیت شما کدام یک از خواهر یا برادرهایش را بیش‌تر دوست داشته؟ چه کارهایی را با هم انجام می‌داده‌اند؟

پاسخ به این سؤال‌ها، شما را به سؤالات مهم‌تری می‌رساند:

آیا نیازهای دوران شیرخوارگی شخصیت شما برآورده شده است؟ آیا در آن دوران شیرخوارگی، با او بازی می‌کرده‌اند؟ آیا دوران خوشی داشته؟ زیاد بلنث می‌کرده‌اند؟ آیا پدر و مادر او تولدش راضی بوده‌اند یا فرزند ناخواسته بوده است؟ دوران کودکی‌اش دورانی با ثبات بوده است یا

پاسخ به این سؤال‌ها، تصویر روشنی از این شخصیت را در ذهنتان ترسیم می‌کند؛ دیگر می‌توانید او را ببینید و صدایش را بشنوید، می‌توانید به‌طور دقیق بگویید که چه شکل و شمابلی دارد و می‌توانید برایش اسم بگذارید.

اسمش از اسامی معمولی است یا غیرمعمولی؟ آدم جذابی است یا زشت؟ هیچ علامت مشخصه‌ای دارد؟ معلولیت جسمی چه‌طور؟ چه‌طور لباس می‌پوشد؛ شیک و تمیز، نامرتب و کثیف یا طبق مد روز؟ چه‌طور صحبت می‌کند؟ لهجه هم دارد؟ آیا آرام و شمرده حرف می‌زند؟ راه رفتن، نشستن و حرکاتش چه‌طور است؟ حالت بدنش چه شکلی است، سبک خاصی دارد؟ زبان‌باز است؟ دندان‌هایش را خلال می‌کند؟ کلاه به سر می‌گذارد؟ عصا به دست می‌گیرد؟

تا این جا فهمیده‌اید که شخصیت‌تان از کجا می‌آید، نسبت به خود و جهان پیرامونش چه دیدگاهی دارد و دارای چه شکل و شمابلی است. حالا دیگر به سهولت می‌توانید بفهمید که او چه آینده‌ی دارد، یعنی وضعیت اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و خانوادگی‌اش چگونه است.

محل درآمدش چیست؟ حرفه‌ی خاصی بلد است یا کارگر غیرمتخصص است؟ درآمدش چه‌قدر است؟ از کارش لذت می‌برد؟ شرایط کاری‌اش چه‌طور است؟ تمایلات سیاسی‌اش چیست؟ فعالیت سیاسی هم دارد؟ هنوز درس می‌خواند یا فارغ‌التحصیل شده است؟ از دوران تحصیل لذت می‌برد؟ دوستانش چه کسانی هستند؟ اوقات فراغتش را چه‌طور می‌گذراند؟ سرگرمی‌هایش چیست؟ موسیقی یا ورزش؟ در هیچ گروه مذهبی عضویت دارد؟ با چه کسانی زندگی می‌کند؟ در چه نوع خانیه‌ی زندگی می‌کند؟ ازدواج کرده؟ بچه هم دارد؟ ارتباط بچه‌ها با پدر و مادرشان چگونه است؟ وضعیت زندگی خانوادگی‌شان چه‌طور است؟ با چه نوع آدم‌هایی رفت و آمد دارند؟ حیوان دست‌آموزی هم دارند؟ چه نوع ماشینی سوار می‌شوند؟ گرانباترین چیزی که در اختیار دارند چیست؟

باید درباره‌ی نظام ارزشی شخصیت‌تان هم فکر کنید.

اصول زندگی‌اش بر چه اساسی است؟ فلسفه‌ی زندگی‌اش چیست؟ چه چیز در زندگی برایش از همه مهم‌تر است؟ از نظر او چه چیزی درست است و چه چیزی نادرست؟ رفتارش با دیگران چه‌طور است؟ دوست دارد دیگران با او چه رفتاری داشته باشند؟

از میان تمام چیزهای این دنیا، چه چیزی را بیش از همه می‌خواهد؟ کدام ارزش‌هایش با ارزش‌های دیگر شخصیت‌ها در تضاد قرار می‌گیرد؟ در درون خود با چه تضادهایی روبه‌روست؟

درباره‌ی واکنش‌های عاطفی شخصیت‌تان نیز باید نکات بسیاری را بدانید.

احساسات مثبت و منفی‌اش را چگونه نشان می‌دهد؟ از چه چیزی عصبانی می‌شود؟ چه چیزی به گریه‌اش می‌اندازد؟ از چه چیزهایی می‌ترسد؟ با شکست و موفقیت چه‌طور مواجه می‌شود؟ معایش چیست؟ حسود است؟ از زندگی لذت می‌برد؟ می‌تواند عاشق شود؟ چه کسی را بیش از همه دوست دارد؟ آدم سخاوتمندی است؟ کینه‌جوست؟ انعطاف‌ناپذیر و لجباز است؟

خلق و خوی شخصیت‌تان را نیز باید بشناسید.

آدم معاشرتی و سهل‌گیری است یا تودار و درون‌گراست؟ سلطه‌جوست یا سلطه‌پذیر؟ پرحرارت و فعال است؟ محافظه‌کار است؟ چه‌طور می‌توان کنترلش کرد؟ آماده‌ی خطر کردن است؟ نیاز به تشویق دارد یا متکی به نفس است؟ آدم مسئولیت‌پذیری است؟ آدم قابل اعتمادی است یا مشکوک؟ حساس است یا زمخت و بی‌ظرافت؟ آدم ترسویی است؟ زیرک است؟

باید راه‌های این شخصیت را کشف کنید و محرک‌های درونی و شخصی او را بشناسید.

چه چیزهایی را از دیگران - و از خودش - پنهان می‌کند؟ چه کارهایی می‌کند که نمی‌خواهد هیچ کس از آن‌ها باخبر شود؟ چه عادت‌های کوچک و احمقانه‌ی را پنهان می‌کند؟ چه رفتارهای بچگانه‌ی در او باقی مانده است؟

آن چه ذکر شد، فقط نمونه‌ی از سؤالاتی است که گستره‌ی پهنای رفتارهای انسانی را نشان می‌دهد هر کدام از این پرسش‌ها رنگ متفاوتی به این تابلوی شخصیت‌پردازی می‌زند این سؤال‌ها برای کارتان لازم است. این‌ها سؤال‌هایی است که شما را از بدو تولد شخصیت تا لحظه‌ی می‌آورد که فصل افتتاحیه‌ی فیلمنامه‌تان شروع می‌شود؛ سؤال‌هایی است که به شما می‌آموزد چگونه به مراحل مختلف تکامل شخصیت‌تان نگاهی بیندازید. با این سؤال‌ها با گذر از مرحله‌ی بدی درگیر می‌شوید این سؤال‌ها به شما کمک می‌کند که شخصیت‌تان به همان شخصیتی تبدیل بشود که می‌خواهید بیافرینید هنگام اندیشیدن درباره‌ی این سؤال‌ها، مهم این است که پاسخ‌هایی بیابید که تصاویر را خلق می‌کند قرار نیست که فقط به پاسخ بله یا نه برسید، بلکه جواب‌هایی می‌خواهید که پر از جزئیات روشن باشد؛ چنان روشن که بتوانید آن شخصیت را در مکان و زمان مورد نظر ببینید تصویر «جیمی» کوچولو را در ساحل به یاد دارید؟ یادتان هست که رفت لب دریا و امواج کف پایش را قلقلک داد و پدرش داد زد: «ته! جیمی، بیا عقب!» خب جیمی هم در واکنش به ترس پدرش، پایش را از امواج - و از این حس تازه - عقب کشید از همین تصویر می‌توان استفاده کرد و جیمی بزرگسال را نشان داد که لب ساحل ایستاده است و دلش می‌خواهد به دوستانش در آب ملحق شود، ولی نمی‌تواند بر ترس خود غلبه کند. چون واکنش او در زمان حال به این صورت است، می‌دانیم که در گذشته هم همین واکنش را نشان داده و اگر در گذشته چنین واکنشی نشان داده است، می‌توانیم حدس بزنیم که در آینده هم همین کار را خواهد کرد. ■

ادامه دارد